

Gdańsk, 4 września 2017 roku

Prof. zw. dr hab. Jerzy Zajadło
Uniwersytet Gdański/Wydział Prawa i Administracji
Katedra Teorii i Filozofii Państwa i Prawa

R E C E N Z J A

rozprawy doktorskiej mgr Aleksandry Głos

Solidarność w opiece zdrowotnej. Perspektywa filozoficzno-prawna

(cykl publikacji)

Promotor rozprawy: prof. dr hab. Wojciech Załuski

I. Uwagi wstępne

W moim przekonaniu publiczna obrona rozprawy doktorskiej jako etap kończący procedurę uzyskiwania stopnia naukowego doktora ma dwa podstawowe cele:

1) prezentację ocen rozprawy przez dwóch samodzielnych pracowników naukowych z punktu widzenia wymogów ustawowych, a zwłaszcza przepisu art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule naukowym z zakresie sztuki (Dz. U. Nr 65 poz. 595 z późn. zmianami), w brzmieniu na dzień wszczęcia przewodu doktorskiego:

2) autoprezentację Doktorantki w zakresie znajomości reprezentowanej dyscypliny naukowej i obrony wszystkich aspektów swojej rozprawy – od metodologii począwszy, a na wnioskach skończywszy, w tym także odniesienie się do uwag recenzentów, w szczególności tych polemicznych i krytycznych.

W przedmiotowym przewodzie doktorskim mamy do czynienia z sytuacją relatywnie rzadką – recenzowana rozprawa nie stanowi bowiem wydanej książki lub maszynopisu książki, lecz cykl publikacji dotyczących materii określonej w tytule rozprawy. Jako recenzent powołany uchwałą Rady Wydziału Prawa i Administracji UJ

z dnia 26 czerwca 2017 roku nie ukrywam, że po raz pierwszy oceniam dysertację doktorską przedstawioną w takiej właśnie formie. Nie stanowi to oczywiście żadnej przeszkody, ponieważ ustawodawca dopuszcza w przepisie art. 13 ust. 2 cytowanej ustawy ten typ rozprawy w przewodzie doktorskim:

Rozprawa doktorska może mieć formę maszynopisu książki, książki wydanej lub spójnego tematycznie zbioru rozdziałów w książkach wydanych, spójnego tematycznie zbioru artykułów opublikowanych lub przyjętych do druku w czasopiśmie naukowych, określonych przez ministra właściwego do spraw nauki na podstawie przepisów dotyczących finansowania nauki, jeżeli odpowiada warunkom określonym w ust. 1.

Ta wyjątkowa, mimo wszystko, sytuacja zmusza mnie jednak do zachowania pewnej szczególnej ostrożności i staranności w ocenie przedłożonej rozprawy, ponieważ Doktorantka nie może być ani ofiarą, ani beneficjentką mojej rutyny i paradygmatycznego przyzwyczajenia do rozpraw prezentowanych, nazwijmy to – w tradycyjnej formie. Musi być oceniona dokładnie tak samo (*jeżeli odpowiada warunkom określonym w ust. 1*), ponieważ w sensie merytorycznym dla różnych typów rozprawy w sensie formalnym te same kryteria określa właśnie przepis art. 13 ust. 1 cytowanej ustawy:

Rozprawa doktorska, przygotowywana pod opieką promotora albo pod opieką promotora i promotora pomocniczego, powinna stanowić oryginalne rozwiązanie problemu naukowego lub oryginalne rozwiązanie problemu w oparciu o opracowanie projektowe, konstrukcyjne, technologiczne, lub oryginalne dokonanie artystyczne, oraz wykazywać ogólną wiedzę teoretyczną kandydata w danej dyscyplinie naukowej lub artystycznej oraz umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej lub artystycznej.

Z drugiej strony nie powinno jednak ulegać wątpliwości, przynajmniej dla mnie, że w praktyce w pracy recenzenta wystąpią jednak pewne różnice w zależności od tego, czy ocenia książkę lub maszynopis książki (tradycyjna monografia), czy spójny tematycznie zbiór artykułów opublikowanych lub przyjętych do druku w czasopiśmie naukowych (nowatorski cykl). Pewne pytania i pewne odpowiedzi mogą jednak wyglądać odmiennie w sensie metodologicznym – to, co może się okazać zaletą bądź

wadą w jednym przypadku, w drugim może mieć skutek zupełnie odwrotny. Jednakże tak czy inaczej, moja ocena powinna dotyczyć czterech podstawowych problemów:

- 1) czy temat rozprawy dotyczy problemu naukowego?
- 2) czy rozwiązanie tego problemu jest oryginalne?
- 3) czy Doktorantka wykazuje ogólną wiedzę teoretyczną w zakresie filozofii prawa?
- 4) czy Doktorantka wykazuje umiejętność samodzielnej pracy naukowej?

Z uwagi na specyficzną, chociaż dopuszczoną przepisami obowiązującego prawa formę recenzowanej rozprawy, dochodzi jeszcze odpowiedź na dodatkowe pytanie, które nie ma charakteru wyłącznie formalnego:

- 5) czy opublikowane lub przyjęte do druku w czasopiśmie naukowych artykuły mają charakter spójnego tematycznie zbioru?

II. Ocena merytoryczna

Trochę przewrotnie powiem tak: moja ocena rozprawy mgr Aleksandry Głos będzie równie skrótowa i sumaryczna, by nie powiedzieć – lakoniczna, jak forma, w której Doktorantka zdecydowała się zaprezentować nam wyniki swoich bardzo interesujących badań. To nie jest zarzut, to raczej bardziej lub mniej konieczny i świadomy wybór. Ostatecznie na każde z pięciu wyżej postawionych pytań udzielam, chociaż nie bez pewnych wątpliwości i bez nadmiernej euforii, odpowiedzi pozytywnej. **Dysertacja mgr Aleksandry Głos: po pierwsze, dotyczy istotnego problemu naukowego; po drugie, stanowi jego oryginalne rozwiązanie; po trzecie, dowodzi ogólnej wiedzy teoretycznej Autorki; po czwarte, potwierdza Jej umiejętność samodzielnego prowadzenia pracy naukowej; po piąte, stanowi spójny tematycznie zbiór artykułów.**

Podstawą mojej oceny jest wnikliwa lektura i analiza siedmiu artykułów opublikowanych i przyjętych do druku – cztery z nich zostały napisane w języku angielskim, pozostałe trzy w języku polskim. W załączonej do postępowania dokumentacji sama doktorantka dzieli te opracowania na trzy podstawowe grupy odpowiadające głównym celom badawczym projektu:

1) analiza pojęcia solidarności

Solidarity in the classical tradition, *Logos i ethos* 44 (2017/2)

The Ongoing Miracle and its Historical Roots, *Logos i ethos* 44 (2017/1), s. 33-46

2) model funkcjonowania w ramach państwa prawa

Solidarity in the legal frames, *Diametros* 44 (2015), s. 204-222

3) operacjonalizacja pojęcia solidarności w dziedzinie opieki zdrowotnej

Solidarność w opiece zdrowotnej. Klasyczne problemy, nowe wyzwania, *Diametros* 42 (2014), s. 83-105

Prywatne ubezpieczenia zdrowotne a zasada równości i solidarności, *Diametros* 51 (2017), s. 28-47

Dwa modele zaufania w opiece zdrowotnej, *Diametros* 45 (2015), s. 82-106

Solidarity in healthcare: the challenge of dementia, *Diametros* 49 (2016), s. 1-26.

Zarówno temat rozprawy, jak i intelektualne oraz warsztatowe możliwości Doktorantki sugerują, że problem zasługuje na opracowanie monograficzne, wykraczające poza możliwości jakie daje cykl publikacji artykułowych. Mogę więc tylko zachęcać Doktorantkę do podjęcia takiego trudu w przyszłości, na razie oceniamy tylko pewien istniejący stan rzeczy. Nie bardzo rozumiem bowiem, dlaczego zdecydowała się na prezentację swoich przemyśleń w takiej, a nie innej formie. I ponownie – to nie zarzut, raczej pytanie o charakterze nie tyle formalnym, co raczej metodologicznym.

Fakt że praca powstała w katedrze teorii i filozofii prawa z jednej strony (merytorycznej) ułatwiał Doktorantce zadanie, ponieważ pewne rzeczy mogła śmiało pominąć, ale z drugiej zaś (metodologicznej) czynił je jeszcze trudniejszym, ponieważ wymagał większej intelektualnej kreatywności w zakresie powiązania rozwiązań dogmatycznoprawnych z perspektywą teoretyczno- i filozoficzno-prawną. Pani

Aleksandra Głos nie tylko jednak w jakimś stopniu, wystarczającym jak się wydaje z punktu widzenia wymogów stawianych dysertacji doktorskiej w tej formie, zapanowała nad ogromną materią i stopniem jej skomplikowania, ale przede wszystkim trzymała się konsekwentnie przyjętych założeń metodologicznych, zwłaszcza określonego, dosyć wąskiego rozumienia zasady solidarności. Wprawdzie Doktorantka nie wyartykułowała tych założeń *explicite*, ale mimo to dosyć łatwo dostrzec je kartach cyklu artykułowych publikacji *implicite*. W recenzowanej dysertacji chodzi bowiem nie tylko, jak zakładam, o deskrypcję złożonego fenomenu zasady solidarności i wyboru jednej z koncepcji, chodzić powinno także przede wszystkim o jej praktyczne zastosowanie w wybranej przez Autorkę sferze życia publicznego, tj. w tym przypadku opiece zdrowotnej.

Treść i metodologia pracy budzą aprobatę, ponieważ dowodzą, iż Autorka posiadała umiejętność samodzielnego rozwiązywania problemów naukowych. Rozprawa jako spójny zbiór artykułów publikowanych i przyjętych do druku ma charakter twórczy, zawiera próbę sformułowania własnych przemyśleń i wniosków oraz krytycznej analizy dotychczasowych mechanizmów stosowania zasady solidarności w sferze ochrony zdrowia. Autorka odważnie formułuje swoje wnioski zarówno *de lege lata*, jak i *de lege ferenda*. Wykazuje też wiedzę nie tylko w obszarze teorii prawa i filozofii prawa, lecz także wybranych dogmatyk prawniczych.

Trudno natomiast, z uwagi na charakter rozprawy, ocenić dobór wykorzystanych opracowań naukowych – za każdym razem, w każdym artykule jest on inny, zdeterminowany analizowaną materią. Trudno też w tej sytuacji zrekonstruować bazę bibliograficzną i źródłową, na której oparta jest cała rozprawa. Jedno jest jednak pewne – mgr Aleksandra Głos nie ogranicza się wyłącznie do pozycji poświęconych bezpośrednio analizowanemu zagadnieniu, lecz sięga także szeroko do ogólnej literatury z zakresu filozofii, teorii i filozofii prawa oraz wybranych szczegółowych dogmatyk prawniczych. Ten ostatni fakt potwierdza jednak jakby *ex definitione* wybór tematu pracy i sposób jego ujęcia, ponieważ tylko osoba o wszechstronnych i interdyscyplinarnych zainteresowaniach mogła podjąć trud jego opracowania. W dobie prac dogmatyczno-prawnych sięgających np. do teorii i filozofii wyłącznie incydentalnie i wybiórczo jest to rzecz godna podkreślenia, chociaż z punktu widzenia szeroko pojętej humanistyki, a tym bardziej z punktu widzenia ogólnej metodologii nauk,

powinna być przecież czymś oczywistym. To, czy Doktorantka była w stanie wykorzystać wszystkie te dziedziny wiedzy w sposób w pełni satysfakcjonujący potencjalnego recenzenta, to już osobne zagadnienie.

W recenzowanej pracy widać wyraźnie, co bardzo cenne u młodego pracownika nauki, fascynację wybranym tematem i ambicję jego wnikliwego zgłębienia, ale z jednoczesnym zachowaniem pewnej dyscypliny metodologicznej. To w moim przekonaniu niezwykle istotne w badaniach naukowych nad prawem *in genere* oraz jego praktycznym zastosowaniem *in specie* – ważne jest oczywiście, **jakie** założenia filozoficzne i metodologiczne przyjmuje prawnik w procesie analizy, ale jeszcze istotniejsze jest to, **czy** je w ogóle przyjmuje. Z tego punktu widzenia każdy prawnik posługuje się filozofią prawa *sensu largissimo*, nawet jeśli nie zawsze sobie to wprost uświadamia – wbrew pozorom filozofia prawa nie jest bowiem dziedziną czysto spekulacyjną, lecz ma głęboki wymiar praktyczny. Jeśli przyjąć za współczesnym niemieckim uczonym Dietmarem von der Pfordtenem, że decydujące znaczenie dla metodologicznego statusu filozofii prawa ma wprowadzone przez Immanuela Kanta odróżnienie rozumu teoretycznego (deskryptywna teoria prawa) i rozumu praktycznego (normatywna etyka prawa), to sposób pojmowania możliwości wykorzystania tej dyscypliny w badaniach podjętych przez mgr Aleksandre Głós mieści się w tym paradygmacie. Dysertacja stanowi bowiem rzeczywiście studium z filozofii prawa, ale z jednoczesną próbą przeniesienia teoretycznych ustaleń na wybraną sferę praktyczną, w tym przypadku ochronę zdrowia. W tym sensie recenzowana dysertacja stanowi w jakiejś mierze połączenie perspektywy deskryptywnej oraz perspektywy normatywnej.

III. Problemy do przedyskutowania

W przyjętym paradygmacie oceny rozpraw doktorskich niejako obowiązkiem recenzenta jest sformułowanie jakichś, przynajmniej kilku, uwag krytycznych i polemicznych. Ich brak w recenzji może bowiem sugerować, że albo recenzent pracy nie przeczytał, albo jej nie zrozumiał. W przypadku recenzowanej tutaj rozprawy mgr Aleksandry Głós postanowiłem jednak uchylić się od tego rozpowszechnionego imperatywu, mimo że rozprawę z prawdziwym zainteresowaniem przeczytałem i, mam nadzieję, zrozumiałem. Tutaj dochodzimy jednak do drugiego z opisanych wyżej celów

publicznej obrony rozprawy doktorskiej – szansy na autoprezentację Doktorantki w zakresie znajomości reprezentowanej dyscypliny naukowej i obrony wszystkich aspektów swojej rozprawy.

Specyfika formy recenzowanej rozprawy powoduje, że ta autoprezentacja nabiera w całym przewodzie doktorskim szczególnego znaczenia. Analiza cyklu publikacji pozwala mi bowiem na rekonstrukcję tego, co Doktorantka wie o filozoficzno-prawnych aspektach zasady solidarności i możliwości jej zastosowania w opiece zdrowotnej. W trakcie publicznej obrony w toku dyskusji chętnie się jednak też dowiem, czy i co Doktorantka wie jeszcze, a czego z powodów technicznych nie mogła zaprezentować w swoim zbiorze artykułów. Jeszcze raz podkreślę, że wybrany temat jest z całą pewnością ważnym problemem naukowym – jednak to, że Doktorantka rozwiązała go w sposób oryginalny nie oznacza jeszcze, że zaprezentowała go w sposób kompletny. To jest niestety to ryzyko związane z dysertacją nie w formie monograficznej, lecz w formie cyklu publikacji.

Na tym w gruncie rzeczy polegają wspomniane wyżej moje wątpliwości i stąd umiarkowanie oraz wstrzeźliwość wobec bardziej euforycznej oceny. Trudno je tutaj wszystkie wyartykułować, zostawmy to do dyskusji, mam nadzieję pasjonującej, w trakcie publicznej obrony. Wyłącznie tytułem przykładu – Doktorantka proponuje nam w swojej rozprawie określone rozumienie zasady solidarności i przekonuje, że jest ono najbardziej adekwatne i funkcjonalne w sferze opieki zdrowotnej. Jednak z cyklu zaprezentowanych artykułów czytelnik nie dowiaduje się szerzej o innych możliwych ujęciach zasady solidarności i nie znajdzie precyzyjnej odpowiedzi na pytanie, dlaczego są one w tej sferze mniej przydatne.

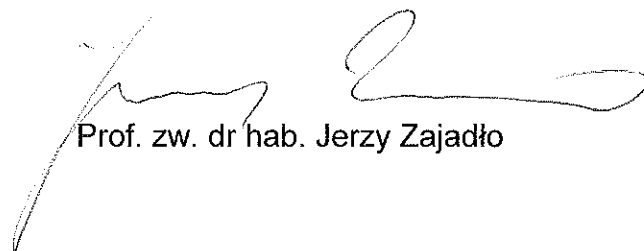
IV. Strona formalna dysertacji

Trudno ocenić formalną stronę dysertacji z uwagi na jej specyficzną formę. Nie mogę się bowiem odnieść do pewnych elementów warsztatowych (np. prawidłowość i jednolitość przypisów, ciągłość narracji, akapity, staranność redakcji tekstu, język *etc.*), ponieważ każda z publikacji jest prawdopodobnie zdeterminowana wymogami stawianymi autorom przed kolegią redakcyjną poszczególnych czasopism. Mogę więc

tylko stwierdzić, że *prima facie* nie dostrzegam żadnych technicznych mankamentów w zaprezentowanych przez Doktorantkę tekstach.

V. Konkluzja

W konkluzji stwierdzam, że rozprawa doktorska mgr Aleksandry Głos *Solidarność w opiece zdrowotnej. Perspektywa filozoficzno-prawna* odpowiada wymogom określonym w cytowanym wyżej przepisie art. 13 ust. 1 ustawy z dnia 14 marca 2003 r. o stopniach naukowych i tytule naukowym oraz o stopniach i tytule w zakresie sztuki. Stanowi oryginalne rozwiązanie istotnego problemu naukowego oparte na dobrej znajomości literatury przedmiotu i materiałów źródłowych. Wnoszę o dopuszczenie mgr Aleksandry Głos do dalszych etapów postępowania zmierzającego do nadania stopnia naukowego doktora nauk prawnych. Biorąc pod uwagę szczególną formę rozprawy, mam nadzieję, że publiczna obrona rozprawy rozwieje wszystkie podniesione wyżej wątpliwości.

Prof. zw. dr hab. Jerzy Zajadło